

SOCIJALNO PEDAGOŠKI PRISTUP KAZNENOPRAVNOJ ZAŠTITI DJECE I MALOLJETNIKA

Davorka Lalić-Lukač
Nada Damjanović
Općinski kazneni sud
Odjel za mladež

SAŽETAK

Članak se bavi nekim aspektima kaznenopravne zaštite djece i maloljetnika. U članku se daje prikaz istraživanja kojim se željelo utvrditi za koja kaznena djela suci za mladež traže pomoć stručnog suradnika, koje kronološke dobi su svjedoci-oštećenici, na koji način je oštećenik saslušan te koja vrsta pomoći je od strane stručnih suradnika pružena. Također se daje i prikaz rada stručnog suradnika s oštećenikom tijekom postupka.

Ključne riječi: kaznenopravna zaštita djece i maloljetnika, socijalni pedagog

”Dijete ima prava od svih odraslih očekivati i tražiti da sve što oni čine za djecu, uvijek bude u najboljem interesu za dijete.”

čl.3 Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima djeteta

1. UVOD

Slijedeći smisao ove odredbe i poštujući utvrđena prava djeteta kroz pravnu teoriju, zakonodavstvo i dostignuća ostalih struka, sudska praksa pokazuje značajan stupanj osjetljivosti pri primjeni odgojnih mjera prema maloljetnicima i području kaznenopravne zaštite djece i maloljetnika. Zahvaljujući odredbama Zakona o krivičnom postupku iz 1977. godine, djelovanje socijalnih pedagoga unutar kaznenih odjela sudova u Hrvatskoj sada već tradicionalno obilježava, razdoblje duže od dvadeset pet godina. Socijalni pedagogi i defektolozi djeluju na Općinskom i Županijskom sudu u Zagrebu, Osijeku, Splitu, Puli, Varaždinu, Zlataru, što sa socijalnim pedagogima koji su zaposleni na Općinskim državnim odvjetništvima čini realno prisutnu i efikasnu stručnu podršku. Čini se stoga važnim prikazati legalni okvir unutar kojeg se odvija dinamična aktivnost stručnjaka socijalno pedagoške struke i sudaca za mladež.

2. PRAVNE OSNOVE KAZNENOPRAVNE ZAŠTITE DJECE I MALOLJETNIKA

Danas, čl. 77. Zakona o sudovima /NN broj 3/1994/koji uređuje ustrojstvo, djelokrug i nadležnost sudova, regulira zapošljavanje službenika s višom ili visokom školskom spremom i propisanim radnim iskustvom defektološkog, sociološkog, pedagoškog obrazovanja. Stručni suradnici odgovarajućeg obrazovanja djeluju kao stručni pomoćnici suda u radu u stvarima u kojima su potrebna stručna znanja, a mogu i samostalno obavljati poslove kad je to određeno zakonom ili drugim propisom.

Zakon o sudovima za mladež /NN broj 111/1997./ u članku 42., a posebno i Komentar Zakona o sudovima za mladež i kaznenih djela na štetu djece i maloljetnika, (Hirjan, Singer, 2002), predviđa da u sudovima i državnim odvjetništvima, osim sudaca i državnih odvjetnika za mladež, kao stalni zaposlenici djeluju stručni suradnici izvanpravne struke. Zakonodavac je utemeljeno odlučio da stručni suradnici pri određenim sudovima i državnim

odvjetništvima, budu socijalni pedagozi i socijalni radnici, jer su u dodiplomskoj edukaciji ti stručnjaci stekli potrebna znanja iz područja prava, kaznenog postupka, kaznenopravne zaštite.

Iz članka 51., 96., Zakona o sudovima za mladež, vrlo jasno, kroz dane obaveze sucu za mladež i državnom odvjetniku, provlači se ideja zaštite prava i dobrobiti djeteta i maloljetnika, bez obzira u kojem se procesnom statusu maloljetna osoba nalazila. Naime, tijekom kaznenog postupka prema maloljetnicima, kada su oni počinitelji kaznenih djela, tijekom izvršenja izrečenih kaznenih sankcija, kada se utvrde činjenice i okolnosti koje su pogodovale izvršenju kaznenog djela, sudac će obavijestiti Centar za socijalnu skrb da postoji potreba poduzimanja mjera za zaštitu prava i dobrobiti djece i maloljetnika. Činjenice i okolnosti nerijetko su vezane uz razvojne uvjete djeteta, kvalitetu odnosa roditelja, stambene i materijalne prilike i druga socijalna prava te sudac upravo na tom području može zatražiti pomoć stručnjaka izvanpravne struke. Očito je da zakonodavac nije samo načelno proklamirao ideju zaštite jer se ovim odredbama posvećuje pažnja okolnostima koje pridonose stvaranju poremećaja u ponašanju i kriminalitetu mladih te se podcrtava odgovornost odraslih koji su zato zaduženi.

Članak 71. Zakona o sudovima za mladež koji govori o načinu provođenja pojedinih radnji u pripremnom postupku prema maloljetniku, izričito daje ovlast sucu za mladež da odredi način, obim i smjer prikupljanja informacija o počinitelju i počinjenom kaznenom djelu. Prikupljanje podataka o ličnosti maloljetnika sudac može povjeriti i stručnom suradniku suda /čl. 70. ZSM/.

Kada je po ocjeni suca potrebno, ispitivanje maloljetne osobe obaviti će se uz pomoć pedagoga, psihologa ili druge stručne osobe. Sudac za mladež ima široke ovlasti kada rukovodi pripremnim postupkom do mjere da pojedine radnje u postupku može povjeriti na izvršenje odgovarajućoj stručnoj osobi, a po svojoj diskrecijskoj ocjeni može odlučiti da li će pripremnom postupku biti prisutan predstavnik Centra za socijalnu skrb. Ako sudac za mladež donese takvu odluku, tada predstavnik socijalne skrbi ili stručni suradnik kome je povjereno prikupljanje podataka o ličnosti maloljetnika, može u tijeku postupka stavljati prijedloge i upozoravati na činjenice i dokaze koji su važni za donošenje ispravne odluke.

Ovo jest osobitost postupka prema maloljetniku,

koju ne nalazimo u kaznenom sudovanju za odrasle osobe. No, potrebno je imati na umu da predstavnik centra za socijalnu skrb, a tako ni stručna osoba kojoj je sudac povjerio radnju prikupljanja podataka o maloljetnikovoj ličnosti, nemaju procesni položaj stranke u postupku. Komentar članka 71. ZSM, upućuje da se stručnim suradnicima pri vijeću za mladež povjere takve obaveze, a članak 42. ZSM to i navodi. Svakako je značajno da stručna osoba uz čiju pomoć se sasluša maloljetnik, može potpitanjima dopunjavati suca za mladež ili da kada je to potrebno, može samostalno ispitivati maloljetnika u nazočnosti suca za mladež. Slobodan način provođenja pojedinih radnji u pripremnom postupku uvijek je temeljen na Zakonu o kaznenom postupku, ali i uvjetovan je kronološkom dobi i osobnim svojstvima maloljetnika.

Zakonodavac je člankom 117. ZSM, povjerio vijeću za mladež i sucima za mladež da sude odraslim počiniteljima kaznenih djela za propisana kaznena djela na štetu djece i maloljetnika. Ustrojstvo sudova je identično kao i kada se sudi maloljetnim počiniteljima kaznenih djela te se primjenjuju odredbe čl. 36. - 42. ZSM. Autori Hirjan i Singer (2002) u komentaru tog članka obrazlažu razloge: "Odlučivanjem sudova za mladež u predmetima kaznenopravne zaštite djece i maloljetnika osigurava se, s obzirom na specijalizaciju sudaca i državnih odvjetnika, kao i stručnu pomoć stručnog suradnika u sudovima i državnim odvjetništvima te s obzirom na hitnost i učinkovitost postupka, optimalan stupanj zaštite djece i maloljetnog oštećenika, i to ne samo kaznenim postupkom, već i pratećim aktivnostima socijalne službe. Takvo odlučivanje, s druge strane, osigurava i kvalitetnu ocjenu vrijednosti svjedočkog iskaza djece i maloljetnika i zahtjev za obazrivošću pri vođenju procesnih radnji, imajući na umu moguće štetne posljedice postupka na odgoj i razvitak mlade osobe."

Članak 119. Zakona o sudovima za mladež, detaljnije se bavi ispitivanjem djeteta ili maloljetne osobe sa svrhom da se spriječe štetne posljedice koje bi mogle nastupiti nestručnim ili nedovoljno obazrivo ispitivanjem oštećenika tijekom kriminalističke obrade ili tijekom kaznenog postupka. Bez odobrenja suda ne smije se objaviti tijekom kaznenog postupka a ni odluka koja je donesena. Postupovnu radnju ispitivanja djeteta ili maloljetne osobe kao svjedoka ovlašten je poduzeti samo sudac kojeg zakonodavac upućuje na poštivanje kronološke dobi svjedoka, značajke ličnosti, obrazovanje i prilike u kojima živi. Sudac za mladež može za ispitivanje djeteta ili

maloljetnika zatražiti pomoć stručne osobe, smije ga saslušavati najviše dva puta, može naložiti ispitivanje svjedoka putem tehničkih uređaja za prijenos slike i zvuka, ispitivanje umjesto na sudu provesti u nekom drugom prostoru.

Pružanjem stručne pomoći sudu pri ispitivanju oštećenika, detaljnije ćemo razraditi tijekom ovog stručnog rada, a za dobivanje cjelovite slike, potrebno je pratiti i dalje, ideju zaštite interesa djeteta i maloljetnika koja se proteže i na područje sudovanja odraslim osobama koje su počinile kazneno djelo na štetu djeteta ili maloljetnika. Članak 121. ZSM daje dužnosti sudu da tijekom kaznenog postupka svoju pažnju usmjeri ne samo na utvrđivanje činjenica koje su važne za ocjenu o postojanju kaznenog djela, nego i da utvrde činjenice i okolnosti koje su mogle pridonijeti i pogodovati izvršenju kaznenog djela. Pri utvrđivanju tih činjenica i okolnosti, a radi se o području kompetencija struke socijalnih pedagoga i socijalnih radnika /sociopatološki oblici ponašanja u obitelji, neadekvatni odgojni postupci i ugrožavajući razvojni uvjeti/. sudac za mladež će, koristeći se stručnom pomoći suradnika, obavijestiti centar socijalnu skrb da je potrebno poduzeti mjere zaštite prava i dobrobiti oštećenika.

Zakon o sudovima za mladež / *lex specialis derogat legi generali*/ kad je u pitanju problematika maloljetničkog sudovanja i sudovanja za područje kaznenopravne zaštite, omogućava da se provedu sve osobitosti postupanja prema mladim počiniteljima kaznenih djela i djeci i maloljetnim oštećenima. Postupak mora biti zakonito voden i po normama koje određuje Zakon o kaznenom postupku. Kod načina osiguranja dokaza važno je znati da se na iskazu svjedoka koji je iznuđen silom, prijetnjom ili drugim zabranjenim sredstvom, ne može temeljiti sudska odluka. Pri ispitivanju svjedoka nije dopušteno služiti se kapricioznim i sugestivnim pitanjima.

Kazneni postupovni zakon ne dopušta pitanje tipa: je li te otac dirao?, je li otac taj koji te je dirao po grudima?, jeste li se zaključali u sobu kad ste ostali sami?, je li se to dogodilo pet-šest puta?, je li te on ljubio u usta?, kad ste došli u sobu, legli ste na krevet? Koliko god ispitivač imao potrebu podržavati dijete svjedoka, smanjiti neugodnu situaciju i dati mu određenu sigurnost, ne smije si dopustiti pogreške ove vrste (Grgić, 2003).

Snagu dokaza na sudu ima iskaz svjedoka koji je u stanju razumjeti i spoznati značenje svojih prava i svoj procesni položaj. Tako zakon daje pravo svjedoku da zbog svog odnosa s počiniteljem

kaznenog djela ne mora svjedočiti, to pravo vrijedi za sva kaznena djela osim za kaznena djela počinjena na štetu djece i maloljetnika koja su taksativno navedena u Zakonu o sudovima za mladež. U sudskoj praksi sudac mora utvrditi prvenstveno da li obzirom na dob i stupanj psihofizičke zrelosti, maloljetni svjedok može shvatiti svoja prava i da li može sudjelovati u kaznenom postupku.

Za takvo utvrđenje, sud mora zatražiti mišljenje stručne osobe, odnosno mogao bi se donijeti zaključak da je sigurno da dijete od jedne ili dvije godine života nije sposobno za takvo razumijevanje /postupka/, no za svu ostalu dob ili duševnu razvijenost nije dovoljno znanje i procjena suca. Pogotovo ako je riječ o djetetu koje je zaostalo u razvoju - za to dijete sudac ne može sam donijeti odluku bez stručnog mišljenja. Konkretno, okrivljenikovom sinu u dobi od 8 godina objašnjava se pravo da ne mora svjedočiti jer je u srodstvu s okrivljenikom, pa kada je dijete sposobno da to shvati, traži se od njega da govori istinu i upozorava ga se da nema pravo blagodati. Njegovu se pak bratu u dobi od 5 godina, ako se utvrdi da to ne može shvatiti, govori da ga se neće saslušavati kao svjedoka (Pete-Kujundžić, 2004).

No, ako je na sudu zaposlen stručni suradnik izvanpravne struke, kome zakon omogućava postupanje pred sudom za mladež, tada oblik stručne pomoći ide u pravcu utvrđivanja stupnja nezavisnog socijalnog funkcioniranja svjedoka /da li svjedok razumije i

shvaća svoj procesni položaj/, tijekom kojeg se djetetu na primjeren način objašnjavaju njegova prava na blagodat kao i na odredbu o uskrati prava na blagodat zbog specifičnog kaznenog djela i zahtjev da je pred sudom dužno govoriti istinu.

Zakon o kaznenom postupku omogućava da se saznanja koja su stručne osobe, srodnici ili druge osobe, dobile od svjedoka koji se obzirom na dob i duševnu razvijenost ne može saslušavati u kaznenom postupku, koriste kao dokaz.

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA KAZNENO PRAVNE ZAŠTITE DJECE I MALOLJETNIKA NA OPĆINSKOM SUDU U ZAGREBU

Za prikaz uobičajene sudske prakse, provedeno je istraživanje za 150 svjedoka oštećenika na Odjelu za mladež Općinskog suda u Zagrebu u razdoblju od 1.1.2000. godine do 1.9. 2004. godine. Istraživanjem se željelo utvrditi za koja kaznena

TABLICA 1. Vrsta kaznenog djela i pružena stručna pomoć

VRSTA KAZNENOG DJELA	PRUŽENA STRUČNA POMOĆ
članak 213	76
članak 193	46
članak 209	8
članak 215	2
članak 192	2
članak 196	2
članak 194	14
UKUPNO	150

djela suci za mladež traže pomoć stručnog suradnika, koje kronološke dobi su svjedoci-oštećenici, na koji način je oštećenik saslušan te koja vrsta pomoći je od strane stručnih suradnika pružena.

Pregledom tabele vidljivo je da su suci za mladež najčešće koristili stručnu pomoć stručnih savjetnika kada su vodili postupak za kazneno djelo zapuštanje

razvoja i jasne instrukcije zakonodavca koja štiti prava djeteta na nesmetan razvoj, prepoznala se korisnost asistencije stručnih suradnika.

U manjem broju slučajeva korištena je pomoć stručnih savjetnika kod ostalih kaznenih djela. Kod izvođenja dokaza suci za mladež su prvenstveno usmjereni na osiguranje dokaza koji se mogu dobiti od predstavnika socijalne skrbi, učitelja

TABLICA 2. Kronološka dob i spol oštećenika u vrijeme ispitivanja

DOB	F	M	UKUPNO
do 5 god..	0	0	0
od 5 do 7 god.	2	1	3
od 7 do 10 god.	9	4	13
od 10 do 12 god.	11	8	19
od 12 do 14 god.	15	12	27
od 14 do 16 god.	29	18	47
od 16 do 18 god.	24	9	33
više od 18 god.	6	2	8
UKUPNO	96	54	150

i zlostavljanje. To je podatak koji se očekivao jer kazneno djelo iz čl. 213 KZ-a u odnosu na ukupan broj kaznenih djela na štetu djece, značajno participira. Kako su dva osnovna oblika staranja za djecu zbrinjavanje i odgoj to su stručna znanja suradnika usko vezana za biće kaznenog djela kao i posljedice koje uslijed zapuštanja i zlostavljanja mogu nastupiti.

Vrlo često se pomoć stručnih savjetnika koristi i kod kaznenih djela iz domene seksualnih delikata. Zbog individualnih razlika u odrastanju, osjetljive razvojne dobi oštećenika, stupnja psihoseksualnog

i nastavnika, liječnika, stručnjaka koji provode tretman oštećenika, nezlostavljajućeg roditelja i drugi. Odluku o saslušanju djeteta ili maloljetnika u kaznenom postupku, suci donose kao krajnju mjeru.

Kronološka dob oštećenika u vrijeme ispitivanja nije identična dobi kada je kazneno djelo počinjeno. U tom smislu nužno je što hitnije postupati kako bi se postupak skratio, izbjegla višekratna saslušavanja oštećenika te osigurao što vjerniji prikaz kritičnih događanja.

Vidljivo je da su uz pomoć stručnog savjetnika najčešće saslušavani oštećenici u dobi od 14 do 16 godina života, u razdoblju kad se i u njihovim osobnim životima dešavaju burne promjene odrastanja. Značajno participira i dobna kategorija mladih od 16 - 18 godina života.

Oštećenici u dječjoj dobi do 14 godina života, također su značajno zastupljeni, veći broj djece zatičemo u tzv. školskoj fazi.

Iz neposrednih iskustava stručnih savjetnika proizlazi preporuka da se djeca predškolske dobi ne dovode na sud već saslušavaju na drugi način. To se odnosi i na djecu s posebnim potrebama ako su poteškoće značajnije izražene, odnosno na djecu koja imaju izrazitih poteškoća u općem funkcioniranju i komunikaciji.

Generalno je moguće savjetovati da se djeca do 10. godina života izvanraspravno saslušavaju ili saslušavaju putem video linka.

Od 150 oštećenika saslušanih uz pomoć stručnog suradnika, u fazi glavne rasprave saslušano je 86 oštećenika, a u 64 slučaja suci su donijeli odluku da se oštećenici saslušaju izvanraspravno.

TABLICA 3. Odluka o načinu saslušavanja oštećenika

RASPRAVNO	86
IZVANRASPRavno	64
UKUPNO	150

Saslušavanjem oštećenika tijekom glavne rasprave osiguravaju se u proceduralnom smislu uvjeti neposrednosti i kontradiktornosti postupka. Da bi se i u ovoj situaciji izbjegle moguće negativne posljedice, ili ako sudac procijeni da oštećenik neće govoriti istinu, može odlučiti da se optuženik privremeno udalji iz sudnice temeljem članka 331. Zakona o kaznenom postupku. Saslušavanje oštećenika putem video linka i priprema za sudjelovanje u kaznenom postupku, bile bi stručne i iskustvene preporuke suradnika. Moguće je zaključiti da su se suci pri odluci o raspravnom saslušanju oštećenika rukovodili podacima o osobnim prilikama i dosadašnjem funkcioniranju svjedoka kao i njihovom starijom dobi u vrijeme ispitivanja, odnosno prijedlozima stranaka u postupku.

Kriteriji za izvanraspravno saslušavanje oštećenika, kada se posebnim rješenjem obavještavaju stranke u postupku o odluci suca, sig-

urno se vezuju uz nižu kronološku dob oštećenika i podacima koji upućuju na prisutnost posljedica koje je prouzročio kritični događaj u ovoj fazi, kao i osobna svojstva oštećenika. Izvanraspravno se saslušavaju i oštećenici kada se tijekom postupka stalno dešavaju odgode rasprava ili postoji znatan stupanj otpora zakonskih zastupnika za dovođenjem djeteta na sud.

Stranke u postupku moraju biti pripremljene za ispitivanje djeteta kako bi se izbjegla duga saslušavanja. Potrebno je unaprijed pripremiti pitanja kojima se dobivaju informacije o mjestu, vremenu i načinu izvršenja kaznenog djela, okolnostima u kojima je ono počinjeno, odnosu oštećenika prema kaznenom djelu, značaju kaznenog djela u odnosu na subjektivne vrijednosti oštećenika tako da ispitivanje djeteta ima jedan smislen redoslijed koji je sadržajno povezan i predstavlja cjelinu. Poželjno je dati mogućnost oštećeniku da svojim riječima, na svoj način i samostalno iskazuje o kaznenom djelu, ne ga zbunjivati detaljističkim zahtjevima u odnosu na bilo koji trenutak iz kritičnog događaja. Nije dopustivo oštećenika diskreditirati po bilo kojoj osnovi a niti mu nametati osjećaj krivnje zbog sudjelovanja u kritičnom događaju. Na primjer - čl.213, pitanje oštećeniku - da li su se roditelji svađali zbog tebe i tvog lošeg uspjeha u školi? Na taj način se odgovornost s roditelja za njihovo ponašanje prebacuje na oštećenika i razvija osjećaj krivnje.

Kao što odluku o izvođenju dokaza saslušavanjem mlt. oštećenika donosi raspravni sudac, tako on i rukovodi cjelokupnim postupkom ispitivanja oštećenika te iz tako zakonom određene pozicije proizlazi i njegova dužnost da vodi računa o dopustivosti ili štetnosti pitanja upućenog mlt. oštećeniku. Sudac pri tome nije usamljen jer osoba koja je ispred države pozvana da štiti oštećenikova prava je državni odvjetnik. Tako na primjer ako se putem video linka saslušava mlt. oštećenica u dobi od 15 godina života, a radi se o kaznenom djelu bludnih radnji - nije dopustivo provjeravati fizičke karakteristike i vanjski izgled oštećenice i insinuirati na njezin doprinos deliktu.

Posebno su delikatna pitanja kojima se u obrani osumnjičenika, sada već možemo reći u klasičnoj slici, javlja sumnja u istinitost iskaza oštećenika, pogreške u socijalnoj percepciji doživljenog, sklonost neodmjerenim i burnim reakcijama mladih u pubertetu, nerealiziranim maštanjima, motivima koji su vezani za osvetu, materijalnu korist i slično. Nemoguće je na klasičan način provesti dokaz

suočavanja svjedoka s njegovim iskazom koji je dan u istrazi, govoreći mu da je promijenio iskaz. Kad bismo djetetu to rekli, iskazali bismo svoje nepovjerenje, zbunili ga i demoralizirali. Ali je moguće usmjerenim i ciljanim pitanjima utvrditi da li razlike postoje i da li su promjene iskaza bitnog karaktera bez iskazivanja vrijednosnog stava i emocija koji je sadržan u predočavanju razlika u iskazu. Valjalo bi kada je to god moguće prije saslušavanja djeteta provesti sve druge dokaze i ispitati osobe koje mogu dati detaljne informacije, te pribaviti nalaz i mišljenje socijalnog pedagoga ako ga sud ima.

Stručna osoba koja sudjeluje kao stručni pomoćnik sudu kod saslušavanja oštećenika mora primjereno dobi i uzrastu djeteta oblikovati pitanje, ako je potrebno dati dovoljno vremena djetetu da na njega odgovori uz pomoć više podpitanja, a i ukazati na pitanja koja mogu dodatno opteretiti svjedoka. Stručna pomoć se pruža kako kroz neverbalnu tako i kroz verbalnu potporu djetetu, svakako u mjeri koja ne dovodi u sumnju objektivnost u postupanju ali poštuje zakonitosti razvoja i interpersonalne

TABLICA 3a. Pomoć stručnih suradnika u fazi glavne rasprave

NEPOSREDNO	64
VIDEO LINK	22
UKUPNO	86

komunikacije.

Od ukupnog broja saslušanih oštećenika u fazi glavne rasprave / N = 86 /, stručni suradnici su pružili neposrednu pomoć za 64 slučaja, dok su putem video linka saslušali 22 oštećenika.

Video link se koristi u situacijama kada je oštećenik niske kronološke dobi, kada iskazuje strah od dolaska na sud ili strah od nove traumatizacije, kada su kronološka i socijalna dob u diskrepanci itd. U prostoriji se nalaze samo oštećenik i stručni suradnik, bez zakonskog zastupnika oštećenika. Uvjeti saslušavanja oštećenika u odvojenoj prostoriji prvenstveno su kvalitativno drugačiji zbog odnosa u koje se ulazi te po atmosferi u kojoj se ispitivanje odvija. Zato rado koristimo termin - razgovor stručnog suradnika i oštećenika. Nije potrebno isticati da tenzije provođenja dokaza u kontradiktornom postupku ostaju negdje u svijesti sudionika i putu između sudnice i sobe stručnog savjetnika.

TABLICA 3b. Pomoć stručnih suradnika tijekom izvanraspravnog saslušanja

U SUDU	40
IZVAN SUDA	8
STR.SUR. KAO SVJEDOK	16
UKUPNO	64

Od ukupnog broja izvanraspravno saslušanih oštećenika / N = 64 /, u 40 slučajeva su oštećenici saslušani na sudu /sudnica ili soba stručnog suradnika/, a u 8 slučajeva su oštećenici saslušani izvan suda. U 16 slučajeva su stručni suradnici saslušavani kao posredni svjedoci jer su oštećenici bili izrazito niske kronološke dobi sa značajnim traumatskim iskustvom i posljedicama.

TABLICA 4. Vrsta stručne pomoći suradnika

PRIPREMA	69
OBRADA	81
UKUPNO	150

Vidljivo je da su stručni savjetnici za 81 oštećenika izradili nalaz i mišljenje defektologa /socijalnog pedagoga/, znači proveli potpunu obradu oštećenika prije saslušavanja.

Pod pojmom priprema, podrazumijeva se priprema oštećenika za sudjelovanje u postupku, procjena procesne sposobnosti i pružanje neposredne stručne pomoći kod saslušavanja.

Obrada i priprema za saslušanje oštećenika se moraju izvršiti prije utvrđenog datuma za saslušavanje. Stručni suradnik prvi stupa u kontakt sa zakonskim zastupnikom djeteta, starateljem, odgajateljem ili odgovornom osobom i daje osnovne informacije o uvjetima u kojima se vodi postupak, odnosno prikuplja informacije važne zbog odluke o načinu saslušavanja oštećenika. Prikupljaju se i podaci o dosadašnjem psihofizičkom razvoju oštećenika, obiteljskim prilikama, procesu uklopljenosti djeteta u užu i širu socijalnu sredinu. Kao izvor podataka koristi se obavezno Centar za socijalnu skrb, te druge institucije u kojima je dijete boravilo /vrtić, škola, dom zdravlja/.

U drugoj fazi, vrši se upoznavanje s oštećenikom u svrhu uspostave komunikacije i osnovnog povjerenja. Tom prilikom radi se primarna dijagnostika u odnosu na orijentaciju djeteta u vremenu, prostoru,

u odnosu na vlastitu osobu kako bi se potvrdila ili isključila potreba psihološke ili psihijatrijske obrade djeteta.

Priprema i obrada oštećenika se vrši bez prisutnosti odraslih osoba, ali se roditeljima može dati savjet da potraže stručnu pomoć zbog uočenih posljedica. Tijekom intervjua, ovisno o dobi oštećenika koriste se zadani tekstovi koji se prorađuju s aspekta djetetovog shvaćanja biti sadržaja, utvrđuje sposobnost reprodukcije, logičnog i samostalnog iznošenja pročitano sadržaja. Tako se npr. ako se dio obrade radi u obitelji djeteta, a ono je zatečeno u aktivnosti crtanja, gledanja televizije ili u nekoj drugoj aktivnosti, dječje reakcije promatraju u odnosu na taj sadržaj. Testovi nedovršenih rečenica ili pisani rad, vezuju se uz značajne momente djetetovog života i kritični događaj.

Tijekom pripreme potičemo osjećaj za pravičnost kod oštećenika, želju da učini nešto dobro, ojačava se njegova sposobnost za saslušavanje na sudu. U tom smislu je moguće oštećenika uvesti u sudnicu da savlada neugodu i upozna prostor. Moguće je kazneni postupak približiti djetetu i na način da mu se vrati povjerenje u odrasle osobe. S djetetom se tijekom pripreme za saslušanje ne razgovara o okolnostima vezanim za kritični događaj, ali se poštuje dječja inicijativa ako samostalno započnu o tome govoriti. Kod obrade djeteta, za razliku od pripreme, nužno je s njim provesti i razgovor o samom kaznenom djelu.

Neposrednoj pomoći kod saslušavanja oštećenika na okolnosti kaznenog djela, prethodila je priprema. Oštećeniku se primjereno dobi i uzrastu obrazlaže pravo blagodati, dužnost da govori istinu i uskrata blagodati. Od oštećenika se traži da kaže ono što je vidio, čuo, osjetio, prepoznao, kakav značaj tome pridodaje on kao osoba. Traži se osobni osjećaj i doživljaj, ne ono što je pisalo u novinama, što su govorili roditelji, susjedi. Stručni suradnik je dužan stvoriti takve uvjete da dijete što više samoinicijativno iskazuje, ako to nije moguće onda postavljati pitanja. Potrebno je utvrditi da li dijete pojmovno i sadržajno razumije pojedine riječi ili događaja, odnosno kako se sve reflektira na njegov sistem vrijednosti, unutarnji svijet i vanjsko ponašanje.

Stručni suradnik mora iskazivati empatiju prema oštećeniku, biti razumijevajući i prijateljski, no ne iskazivati svoje osjećaje ili stavove. Dijete se ne smije korigirati i kritizirati za vrijeme saslušavanja. Dijete ne smije osjećati napetost i pritisak ako je pogriješilo, ne sjeća se ili ne zna odgovor na pitanje. Saslušavanje oštećenika strukturira stručni suradnik ovisno o pitanjima stranaka u postupku, tako da se započinje i završava s neutralnim temama.

Obrada oštećenika podrazumijeva izradu nalaza i mišljenja socijalnog pedagoga o uvjetima odrastanja i socijalno pedagoškom statusu oštećenika. Specifične razlike pri obradi vezane su uz osobne karakteristike svakog oštećenika i u vezi su s vrstom kaznenog djela koje je počinjeno., odnosno uvjetovane naredbom raspravnog suca. Cilj tog profesionalnog odnosa je jasno određen, zasnovan je na racionalnoj komponenti i traje neovisno od međusobne privlačnosti. Svjesni smo da je taj odnos hijerarhičan i rezultat stjecaja okolnosti. Odnos ispitivača i mlt. svjedoka je javan a u uvjetima kaznenog postupka rukovodi se svrhom dokazivanja kaznenog djela a ne potrebama tretmana. Potrebno je utvrditi sve rizične momente i događaje u djetetovom razvoju /hereditet, sociokulturno uvjetovane rizike/, grafomotoričku sposobnost, diskriminaciju boja, osoba, prostora, vremena, eventualne poteškoće koncentracije i pamćenja. Utvrditi utjecaj razvojnih poteškoća na reprodukciju doživljenog sadržaja, sistem vrijednosti i modele ponašanja /tipična i atipična/. Provesti analizu danog iskaza obzirom na dob, spol, stupanj razvoja, interese, navike, poremećaje u ponašanju u segmentu laži, izmišljanja, pretjerane mašte. Od važnosti je utvrditi stupanj sugestibilnosti oštećenika, moguće manipulacije, emocionalni odnos prema kaznenom djelu. Opservirati koje su i kakve posljedice nastupile zbog kaznenog djela ili su one etiološki vezane za druga negativna iskustva.

Kad obradu i pripremu oštećenika promatramo s interakcijsko-komunikacijskog aspekta, onda je jasno da se ona odvija u međuljudskom odnosu, da se zasniva na suradnji, i ovisi o kvaliteti interakcije i komunikacije u odnosu. Djeluje na osobnost ispitivača i svjedoka, jer oni u tom odnosu sudjeluju kao cjelovita bića, misle, osjećaju i djeluju.

Kako ćemo nešto percipirati u danom trenutku, ne ovisi samo o fiziološkim podražajima, već ovisi o našem prethodnom iskustvu, o našim stavovima, o trenutačnom raspoloženju i o našem stavu pri promatranju (Bratanić, 1993).

Sposobnost percipiranja u socijalnom prostoru, prosuđivanja i procjenjivanja drugog oštećenika, kao i svaka druga sposobnost razvija se u funkciji. To je splet mentalnih sposobnosti pri kojem značajno mjesto zauzima i stupanj objektivnosti koji procjenjivač ima prema sebi. Za točnost socijalne percepcije važno je procjenu donijeti suživljavajući se i s percepcijom oštećenika. Potrebno je na interpersonalnoj razini osvijestiti i nesvjesne mehanizme djelovanja, te je iz tog razloga, osnova svakog odnosa i povjerenje.

LITERATURA

1. Bratanić M. (1993): Mikropedagogija, interakcijsko-komunikacijski aspekt odgoja. Školska knjiga, Zagreb.
2. Grgić, M. (2003): Legalni institucionalni okvir za provođenje intervjua s djetetom, Hrvatsko psihološko društvo, Sekcija za forenzičku psihologiju, Opatija
3. Hirjan, F. Singer M. (2002): Komentar zakona o sudovima za mladež i kaznenih djela na štetu djece i maloljetnika, Nakladni zavod Globus, Zagreb
4. Pete-Kujundžić, L. (2004): Dijete kao svjedok, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 11, 1, 111
5. Zakon o sudovima (1994): NN broj 3, Zagreb
6. Zakon o sudovima za mladež (1997): NN broj 111, Zagreb

SOCIAL PEDAGOGICAL APPROACH TO THE LEGAL PROTECTION OF THE CHILDREN AND YOUTH

**Davorka Lalić-Lukač
Nada Damjanović**

SUMMARY

The article deals with some aspects of legal protection of the children and youth. It provides the review of the research whose goal was to establish the following facts: for which crimes do the juvenile courts ask the help of professional counselor, what is the average age of the witnesses/injured parties, in which way was the injured party questioned and what kind of help was offered by the professional counselors. The article also provides the review of the work of professional counselor with the injured party during the process.

Key words: Legal protection of the children and youth, social pedagogue.